

RECENZE

Tomáš Pardel

MOTIVÁCIA ĽUDSKEJ ČINNOSTI A SPRÁVANIA

Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1977, 220 stran

V úvodu autor zdůvodňuje, že motivace lidské činnosti a chování je motivací osobnosti konkrétního člověka, kterého je třeba vždy vidět v období, v němž žije, ve společensko-historických souvislostech. Proto se domnívá, že k psychologii motivace je vhodné přistupovat ze širokého záběru a objasnit nejprve filozofická východiska jednotlivých koncepcí, které nám umožní utvořit si představu o „obrazu člověka“ v dané historické etapě.

V kapitole Filozofické a psychologické koncepce motivace kriticky hodnotí racionalistickou a hedonistickou koncepci „obrazu člověka“ a motivace a pragmatické, neopozitivistické a behavioristické teorie motivace.

Druhá kapitola je věnována marxistickému „obrazu člověka“ a motivaci. Autor v ní načrtává marxisticko-leninskou koncepci „obrazu člověka“. Opírá se tu o díla klasiků marxismu-leninismu a o některé interpretace H. Hiebsche (1972). Marxistický „obraz člověka“ chápe jako dialekticko-materialistický, který se opírá o poznatky antropogeneze, o poznání společenské podmíněnosti vědomí a o Leninovu teorii odrazu. Zdůrazňuje, že každá teorie motivace je současně teorií konkrétního člověka, to znamená, že souvisí bezprostředně s teorií osobnosti.

Druhá část (Fyziologické základy motivace a emocionality) pojednává o prvních fyziologických teoriích motivace a o modelech motivace. Autor uvádí, že fyziologický přístup k otázkám aktivace, emocionality a motivace začíná Darwinovými pokusy, v nichž zkoumal emocionální chování zvířat a že ve fyziologických výzkumech se hledaly anatomicko-fyziologické základy motivace a emocionality. Poukazuje na W. E. Hessovy pokusy s kočkou (1943), které vedly k objasnění motivačních struktur v mozku a na význam ascendentního retikulárního a aktivního systému a zdůrazňuje, že lidské emocionální a motivační prožívání má vždy vztah k světu, ve kterém člověk žije a že tento svět působí na jeho motivy. V závěru kapitoly objasňuje koncepci tří modelů (motivace): homeostatického, Stellarova-Lindsleyova a Bernšteinova.

V četí části (Motivace v psychologii) řeší otázky pojmu a struktury motivace,

aktivace organismu, pudu, potřeb, směrovosti jako znaku motivace, zájmů, hodnot, postojů, životní cesty, cílovosti, činnosti a chování, přesvědčení, světového názoru, aktivace a vůle. Autor má zato, že filozoficko-teoretické a fyziologické koncepce motivace tvoří vhodný rámec k řešení specifických psychologických problémů motivace. Pod pojmem motivace zahrnuje autor odpověď na otázku, proč člověk (i zvíře) koná (činí) tak a ne jinak a usiluje o to a ne o jiné a uvádí, co se nejobvykleji pokládá za motivaci a jaké jsou její znaky či dimenze. Motivem nazývá bezprostřední pohnutku či příčinu činnosti nebo konání. Analyzuje definice motivu různých autorů a strukturu motivace. Podle autora má vůle centrální postavení v činnosti člověka, k utváření, stanovení a dosahování cílů v činnosti a v jeho životě a ve vztahu k motivaci.

Autor ve třech částech knihy narýsoval motivační strukturu osobnosti na obecné psychologické rovině a nepřihlížel k životním situacím. Přitom vycházel z předpokladu, že motivační struktura se utváří na základě jednoty poznání a a prožívání a že osobnost se utváří v procesu učení a činnosti a že v tomto procesu se utváří i motivačně afektivní struktura.

Ve čtvrté části (Motivace člověka v těžkých životních situacích, „situacích zátěže“) nejprve obecně charakterizuje pojmy adjustace, frustrace, konflikt a stress. Adjustace podle autora znamená kontinuitní biodromální interakci člověka s prostředím. Jejím cílem je zachování jednoty prostředí a organismu a jednoty sociálního, kulturního prostředí osobnosti. Proces adjustace analyzuje z aspektu energeticky ekonomického, kognitivního, volního a sociálního. Požaduje přesnější vymezení pojmu frustrace a uvádí některé nejznámější teorie frustrace. Poukazuje na význam poznání mechanismu stressu pro prevenci. Teorii stressu v oblasti biologie vypracoval H. Selye (1936); v marxistické psychologii rozpracoval tuto problematiku Reykowski a Brestkin. Autorovi se z teoretického hlediska jeví stress jako „nátlak“, který působí na psychiku a činnost člověka, ztěžuje její vykonávání a regulaci činnosti a chování, odráží se na všech úrovních motivace osobnosti a ruší optimální činnost a výkony. Obšírněji pojednává o druzích, teoriích a modelech konfliktů a výzkumu konfliktů z hlediska teorie her.

V závěrečné kapitole uvádí, jak se závažné situace odrážejí v emocionálním

prožívání a chování a jaké specifické reakce u člověka vyvolávají.

Kniha podává hlubší, ucelený, teoretický, kritický rozbor základních problémů motivace a je velmi významným vědeckým přínosem k řešení uvedené problematiky. Obsahově velmi bohatá kniha, psaná koncizním stylem, je určena studujícím oboru psychologie a zájemcům jiných oborů.

Vilém Chmelař

Ján Hvozdič a kol.

PSYCHOLOGICKÁ VÝCHOVNÁ STAROSTLIVOSŤ A ROZVOJ OSOBNOSTI SOCIALISTICKÉHO ČLOVEKA

Východoslovenské vydavateľstvo v Košiciach, Košice 1977, s. 290.

Zborník referátov z konferencie pri príležitosti odovzdania účelovej budovy Krajskej psychologickkej výchovnej kliniky a Strediska pre voľbu povolania v Košiciach je obsahom zameraný na aktuálne problémy teórie a praxe psychologického poradenstva a profesionálnej orientácie. Predovšetkým zásluhou hlavného organizátora konferencie doc. PhDr. J. Hvozdiča, DrSc., sa dosiahlo, že stanovené tri okruhy problémov boli vyvážené z hľadiska teórie i praxe, na úrovni súčasných teoretických poznatkov a praktického uplatnenia.

Prvý okruh zahŕňa psychologickú výchovnú starostlivosť ako zložku komplexnej starostlivosti o človeka. V hlavnom referáte J. Hvozdiča Súčasné úlohy a problémy psychologickkej výchovnej starostlivosti a poradenstva vo svetle záverov XIV. zjazdu a júlových plén ÚV KSČ a ÚV KSS z roku 1973 je obsiahnutý pohľad na súčasnú situáciu a doterajší vývoj psychologickkej výchovnej starostlivosti v systéme komplexnej starostlivosti o človeka a najbližšie úlohy a perspektívy. Z charakteristiky súčasného stavu psychologickkej výchovnej starostlivosti vyplýva oprávnená požiadavka na zvýšenie formatívneho vplyvu školy v súlade s potrebami socialistickej spoločnosti, riešenie situácie detí zo znevýhodneného sociálneho a výchovného prostredia i vyhľadávania a rozvíjania talentov. Z toho vyplýva i zodpovednosť psychológa v systéme poradenstva, ako špecifickej profesionálnej činnosti.

Z hľadiska perspektívy sú zdôraznené potreby spresňovania a dotvárania koncepcie i teórie psychologickkej diagnostiky

v poradenstve, rozvíjanie foriem a metód spolupráce, vybudovanie koordinačného článku a komplexného systému poradenstva, rozpracovanie foriem a metód prevencie v oblasti duševnej hygieny.

J. Koščo v referáte Diagnostické, medicínske a edukatívne koncepcie a modely v poradenstve podáva výstižnú charakteristiku jednotlivých koncepcií a vývoja edukatívnej koncepcie v socialistických krajinách. V závere referátu predkladá schémy edukatívno-biódromálneho poradenstva.

Ďalšie príspevky sú zamerané: na špecifickú klinickú metódu (L. Košč), na východiská ústavných foriem psychologickkej výchovnej starostlivosti u nás, v NDR, Francúzsku a Anglicku (M. Šulek, M. Valášeková), na formovanie profesie školského psychológa (I. Kamenský), na vzťah sociálnej prispôsobivosti a školskej úspešnosti (J. Vonkomer), na zlyhanie žiaka v škole (N. Benčová), na intelektové schopnosti mládeže v učňovských školách (D. Sotník), na črty charakteru ako determinanty v štúdiu na vysokej škole (L. Fábryová), na potrebu zohľadňovania pohlavných osobitostí v psychologickkej výchovnej starostlivosti (D. Kováč), na diagnostikovanie temperamentu (H. Zelená), na utváranie vizuálnej predstavy u nepočujúcich detí (L. Hritz) a na diagnostiku poznávania osobností dieťaťa v predškolskom veku (M. Bačová, D. Kužárová).

Druhý tématický okruh obsahuje problémy a možnosti rozvoja i zmeny osobnosti prostredníctvom reedukačnej a psychoterapeutickej praxe. V úvodnom referáte J. Hvozdiča Príspevok k tréningovosti tvorivého myslenia sa manifestuje reálny prístup k praktickému pedagogickému riešeniu školskej situácie. Uvádza výsledky pred a po tréningu v skupine výborných, priemerných a neprospeievajúcich žiakov. Na základe získaných výsledkov konštatuje, že dôslednou aplikáciou metód tvorivého myslenia najmä u slabších žiakov je reálna možnosť zasahovať do formovania celej osobnosti žiaka, jej reedukácie, readaptácie a resocializácie.

Ďalšie príspevky obsahujú poznatky a výsledky z reedukačnej a psychoterapeutickej praxe: možnosti rozvoja rečovej skúsenosti mentálne retardovaného dieťaťa (I. Učeň), rozvíjanie rečovej komunikácie pri oneskorenom vývine (J. Liška), práca v špecializovaných triedach s vývinovou dyslexiou (J. Antalová, S. Filla), starostlivosť o deti s EDM (D. So-